

dipam

DİPLOMATİK İLİŞKİLER ve POLİTİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
CENTER for DIPLOMATIC AFFAIRS and POLITICAL STUDIES

Çin'in Yeni Mücadele ve Meydan Okuma Alanları

Prof.Dr. R. Kutay KARACA

İstanbul Aydın Üniversitesi Öğretim Üyesi
Diplomasi Araştırmaları Derneği Başkan Yard.

22 Temmuz 2020 | DİPAM Ofis, İstanbul

Seminer Notları

Uygarlık ve medeniyet çok önemli iki kavramdır. Çin de tarih boyunca o topraklara hükmetmiş krallıklar arasında çok önemli bir medeniyettir. Mançular ile Osmanlı'daki ritüelleri karşılaştıran bir çalışmada her iki uygarlığın da benzer ritüellere sahip olduğu görülmektedir. Osmanlı döneminde padişahın önüne getirilen kişinin iki koluna girilerek kafası önde huzura sokulup dizlerinin üstüne

oturtulmaktaydı. Aynı uygulama Çin'de de görülmektedir. Bugün Eminönü'nde bulunan Balyoz Han, Osmanlı'nın Fatih döneminde Venediklilere verdiği ilk elçiliktir. Osmanlı'da padişah huzuruna çıkmak isteyen elçiler bu handa ihtiyaçları karşılanarak misafir edilmekteydi. Çin'de de imparatorun huzuruna çıkacak elçiler aynı şekilde ağırlandı. Kanuni Sultan Süleyman'ın "ben ki" diye başlayan ve I.

François'ya yazdığı mektubu ile Çin hükümdarlarının "gökün oğlu" diye başladığı mektubu karşılaştığımızda yine aynı ritüelleri görmekteyiz.

Barbar kelimesinin Çin'de ortaya çıktığına dair birçok makale bulunmaktadır. Çin'e göre kendileri dışındaki tüm insanlar o medeniyete ulaşamadıkları için barbar konumundadır. Çin, Osmanlı ile aynı kaderi paylaşmaktadır. Baltalimanı Sözleşmesi bunun en basit örneğidir. 1842 I. Afyon Savaşı'ndan sonra imzalanan Nanjing Antlaşması ile Baltalimanı Sözleşmesi'nin metinlerini yan yana koyduğumuzda her iki antlaşmanın da neredeyse birebir aynı olduğu görülmektedir. I. Afyon Savaşı'ndan başlayıp II. Afyon Savaşı'na kadar devam eden süreç ve sonrasındaki Boxer Ayaklanması, Çinliler için utanç kaynağıdır. Sürekli sömürülen bir ülke olan Çin'in en önemli sorunu açlık ve kıtlıktır. Taiping Ayaklanması dahil olmak üzere tüm ayaklanmaların altında yatan sebeplere baktığımızda yine açlık ve kıtlık görülmektedir.

Çinlilerin, Asya'nın diğer gücü Japonlardan bazı farkları vardır. Japonlar 30 yılda bir sömürge devleti haline gelirken Çinliler kesinlikle açılmayı reddeden bir politika izlemişlerdir. 1800'lerin sonu Boxer Ayaklanması'nın en önemli noktalarından biridir. Bu, imparatorluğun, açılımı en üst seviyede reddettiğinin de en açık göstergesidir. Ruslar, Vladivostok'u, Boxer Ayaklanması sonrasında Avrupa ve Çin arasında arabuluculuk yapmak için bir kurşun bile atmadan almışlardır.

Yangtze Nehri, Çin'in iç nehridir ve dünyanın en uzun nehirlerinden biridir. 1842'deki I.

Afyon Savaşı sonrasında Çin hala afyonu almaya yanaşmamıştır. II. Afyon Savaşı bu yüzden ortaya çıkmıştır. Bu olaydan dolayı Osmanlı'nın ekonomisi kötü etkilenmiştir. Çünkü ABD ile Osmanlı arasında yapılan anlaşma ile Türk afyonu Hindistan afyonu ile beraber Çin'e gitmekteydi. Çünkü afyon ucuz ve teknede yer tutmuyordu. 1800'lü yılların ortalarından sonuna kadarki dönem Çin nüfusunun %67'sinin afyona bağımlı hale getirildiği görülmektedir. 1969'daki Nixon iktidarı ile Türkiye-Amerika arasındaki Afyon Krizi çok benzerdir. O döneme ve Cumhuriyet dönemi sonrasına baktığımızda Zhou-Zhou sistemini görmekteyiz. Eski dönemlerde Batılılar, malları limanlara getirmekteydi. Zhou-Zhou sisteminde Çin, devlet memurları görevlendirmiştir. Görevlendirilen bu devlet memurları, malları Avrupalılardan alarak Yangtze Nehri boyunca taşıyarak içeriye pazarlamaktaydı. Avrupalıların istediği malları alarak teslim etmekteydiler. Örneğin; Osmanlı ve Çin arasındaki ülkelerin kendi burjuvazisini yaratmasındaki en büyük fark budur. Osmanlı, kendi burjuvazisini Ermenilere, Rumlara ve Yahudilere bırakırken Çin, o dönemde kendi burjuvazisini yaratmıştır. Bu sistem dolayısıyla tüccarlar ve ara devlet görevlileri zengin olmuş ve zengin olan bu kişilerin çocukları Amerika, Fransa, İngiltere, Rusya ve Japonya gibi ülkelerde okumuşlardır. 1911 Devrimi'ni gerçekleştiren Sun Yat-Sen de bu ailelerin çocuklarından biridir. 1937 yılında gerçekleşen Japon işgalinde, bir gecede 200.000 Çinli'nin kafası koparılmış, 12 yaşından büyük tüm kız çocuklarına ve kadınlara tecavüz edilmiştir. Öldürülen Çinliler, ağaçlara bağlanarak üzerlerinde süngü talimi yapılmıştır. Milliyetçi Parti olarak geçmesine rağmen aslında Kalkınma

Partisi sıfatına daha yakın olan Çin Kuomintang Partisi, Chiang Kai-Shek tarafından kurulmuştur. Çin Komünist Partisi, ülke Japonlar ile savaşırken 1926 yılında bu partinin içerisinden çıkmıştır. Komünistlerin yavaş yavaş Çin'e hâkim olmaya başladığı dönemde Lider Mao, Chiang Kai-Shek'i tutuklamıştır. Zhou Enlai'i gönderen Mao, Chiang Kai-Shek'in imparatorluğu kurtarabilecek tek general olduğunu düşünmüştür. Bu aşamada Amerika'nın Chiang Kai-Shek, Rusya'nın ise Mao üzerindeki baskısını unutmamak gerekir. Amerika, Çin Halk Cumhuriyeti'nin tanımaya hazırlanırken, Kore Savaşı patlamıştır. Çin, Kore Savaşı'nı Rusya'nın ve Amerika'nın 1 Ekim 1949 yılında kurulan Çin Halk Cumhuriyeti'ni kurulmadan yok etme planı olarak algılamıştır. Amerika ve Çin ilişkileri o dönemde kopmaya başlamıştır. Stratejileri Mao'dan daha güçlü olmasına rağmen Zhou Enlai ikinci adam olmuştur. Mao'nun birinci adam olması, ideolojusu ve teorisyenliği sayesinde. Mao ve Zhou Enlai, 1976 yılında üç ay arayla hayatlarını kaybetmişlerdir. O dönemde Çin'in yapılanmasına baktığımızda sürekli olarak Vietnam'daki sol kesime büyük destek ve açıklık ve sefaletten dolayı insan kırılmaları görmekteyiz. Tüm bunlar olurken Çin'in tüm üretim ve yaklaşımları komünist sistem üzerine devam etmektedir. 1966 Kültür Devrimi Çin kırılmalarının başında gelmektedir ki milyonlarca insan kaybolmuş ve ölmüştür. Partinin en üstündeyken sürgüne gönderilenler olmuştur ve bunların başında da Deng Xiaoping gelmektedir. Yani gerçek anlamda bugünkü Çin'in yaratılmasının başındaki adamdır. Mao, Zhou Enlai'nin en yakını ve partinin neredeyse ikinci adamı konumundayken karısı ile beraber kapitalist olmakla suçlanıp maden ocaklarına çalışmaya gönderilmiştir.

1966 Devrimi sonrası "dörtlü çetenin" asılmasından sonra Mao'nun hiçbir şeyden sorumlu değilmiş gibi tekrardan büyük Çin'i yaratma söylemleri bulunmaktadır. Ama o dönemde Çin Halk Cumhuriyeti'nin dünya siyasetinde etki yaratabilecek bir konumu görünmemektedir.

1971'de meşhur pinpon diplomasisinin işlediği süreçte, ABD Başkanı Nixon, Amerika'nın Vietnam'dan onuruyla çekilme sloganı çerçevesinde ilk defa Henry Kissinger vasıtasıyla Çin'le temas kurmuştur. Amerika Birleşik Devletleri, o döneme kadar yedi kez Çin'in Birleşmiş Milletler'e alınması isteğini çekimser kalarak reddetmiştir. Ekim 1971'de, günümüzde Tayvan dediğimiz Milliyetçi Çin hem Güvenlik Konseyi'ne alınmış hem de Amerika Birleşik Devletleri "tek Çin"i kabul etmiştir. Türkiye de 4 Ağustos 1971'de Paris Büyükelçiliği'nde yapılan anlaşma ile "tek Çin"i tanımıştır. 1971'de Çin'i tanımamıza rağmen ilk olarak 1975'te bir ticaret anlaşması yapılmıştır. Zhou Enlai ve Mao, üç ay arayla öldükten sonra Türkiye, Çin'i konuşmaya başlamıştır. 1976'dan sonra Çin'de iki dönem Komünist Parti kolektif yönetimi vardır. 1978'de Deng Xiaoping partinin lideri olarak ortaya çıkmıştır. Deng Xiaoping izleyeceği teoriyi "siyah beyaz kedi teorisi" olarak ifade etmektedir. 1978'de Deng Xiaoping'in çıkardığı üçlü sistemde Çin, öncelikle ekonomiyi en üste çıkaracak, sonra bu ekonomik seviyede bölgesel gücünü keskinleştirecek, Tayvan'ı ana kıtaya katacak ve sonra da bu ekonomiyi askeri güce çevirerek süper güç olacaktır. Deng Xiaoping bu Merkantalist yaklaşımına şu vasiyetini ilave etmiştir: "En büyük olana kadar hiçbir zaman büyük olma niyetinizi belli etmeyeceksiniz." Deng Xiaoping'in 1978'de ortaya koyduğu bu büyük teori,

öncelikle ekonomik alanda başlamaktadır. Bunun için dağılık olan küçük işletmelere birleşmeleri için bir takım destekler verilmiştir. Deng Siaopping küçük işletmeleri birleştiriyor ve kendisi adına ideolojik davranma anlamında kırılmalar yaşıyordu. Yani dış politikasında ideolojik yaklaşımları terk etmeye başlamıştı. 1962 Çin-Hindistan Savaşı ile birlikte gelen süreç de bu kırılmalar içerisinde bahsedilebilmektedir. Bu ideolojik kırılmanın içerisinde örnek verebileceğimiz en önemli ülke İsrail'dir. 1992'ye kadar Çin Halk Cumhuriyeti, İsrail'i tanımıyordu. Çünkü Çin, İsrail'in Araplara zulüm ettiği düşüncesindeydi ve Çin'in Esad'ın Baas rejimi üzerinden de Araplarla yakın teması vardı. Tüm bunlarla beraber 1992'de Çin İsrail'i tanıdı. Beş sene sonra 1997'de ABD, İsrail'e birtakım ambargolar uyguladı. Çünkü İsrail'i, füzelerin tüm teknolojisini Çin'e satarken yakaladılar. Sözleşmeden geri dönmek zorunda kalan İsrail, 1999 yılında Çin'e yüklü miktarda para ödemiştir.

1990'ların başı ile 2001'e kadar konuştuğumuz süreç Fukuyama'nın da deyimiyle tarihin sonu mu? "Kapitalizm kazandı. Bunun üzerine bir şey gelmeyecek." Bu görüşe Çinliler karşı çıkmaktadır. 1997'de Çin'de bir işçinin günlük maliyeti 0.6 dolarken o dönemlerde bir işçinin günlük maliyeti Türkiye'de 4.5-5 dolarlara, Avrupa'da 7-9 dolarlara ve ABD'de 11 dolarlara tekabül ediyordu. Yani Çin'de üretilen bir mal, bir işçi üzerinden günlük 10 dolar kâr anlamı taşıyordu. Şu an ekonomisinin %70'i doğrudan yatırıma bağlı ve bu yatırımı yapanlar genelde ABD, Japonya ve Avrupalı şirketlerdir. Kendi markasını yaratamama sorunuyla karşı karşıya kalan Çin'in taklitçi ekonomi tarzı

Japonya'da da vardı ama Japonlar bunu markalaştırmıştır. ABD'nin II. Dünya Savaşı sonrası bu konudaki etkisi büyük olsa da tüm bunlar içerisinde Çin üretimin merkezi olmayı başarmıştır. Hammadde bakımından rahat oldukları için tüm dünyanın üretim merkezi Çin'e yönelmiştir. Çinliler'de "düşmanımın düşmanı dostumdur" algısı vardır. ABD'nin boşalttığı her yere girmişlerdir. 1994'te Sudan'daki insanlık dramını ABD ambargo ile sonuçlandırmış ve Çin, Sudan'a girmiştir. Etiyopya, Kenya ve Angola'ya girmişlerdir. Sudan, Çinliler vasıtasıyla kurulduğundan beri ilk defa petrol ihraç eder hale gelmiştir. Sudan, petrolünün %72'sini kendi kullanmakta, %28'ini ise inşaat faaliyetleri için tek bir yere ihraç etmektedir. Çinliler özellikle Somali ve Kenya gibi ülkelerde daha katı tavır sergilemekte, karşılıksız hiçbir şey yapmamaktadırlar. Kuşak-Yol Projesi'nin Çin adına en önemli faaliyet alanı da buralardır. Kuşak-Yol adına verdikleri krediler ile yapılan tesislerde %57 Çinli çalışmaktadır. Bu şekilde işsizlik sorununu Kuşak-Yol Projesi vasıtasıyla yok etmektedir. Aynı şekilde Sudan'da 800 bin ile 1 milyon arası Çinli'den bahsedilmektedir ki bunların hepsi işçi değil, bir kısmı Halkın Kurtuluş Ordusu'nun mensuplarıdır.

11 Eylül 2001, Çin için de yeni bir açılım noktasıdır. ABD'nin "tek kutup" diye belirttiği sistemin olmadığı, Ruslar'ın Kuzey Kafkasya'da, Çinliler'in de Doğu Türkistan'da yaptıkları tüm hamleleri uluslararası sistemde Bush'a uluslararası terörizm diye kabul ettirmişlerdir. Biraz geçtikten sonra ABD anlamış fakat geç kalmıştır. Bu süreç içerisinde Uygurlar, Tibetliler ve Moğollar üzerinde farklı sistemleri kaldırıp Çin sistemini yerleştirmişlerdir. O döneme

kadar bir Uygur çocuğu ancak 7. sınıfta Çince'ye başlıyor önce kendi dili ile eğitim alıyordu. 2001'den sonra tamamen 1. sınıfta zorla Çince eğitime başlanmıştır. Çin, aleyhinde yapılan birçok eylemi uluslararası terörizm çerçevesinde gösterme konusunda başarılı olmuştur. Çin, 2001'de saldırıya uğradığı zaman ABD'ye büyük destek mesajı vermiştir. ABD'de Çin'e bakışta Cumhuriyetçiler ve Demokratlar arasında büyük fark görülmektedir. Cumhuriyetçiler, Çin'i rakip düşman olarak görürken Bill Clinton'dan başlayıp Obama ile devam eden Demokrat süreçte de stratejik ortak olarak görülmüştür. Kaddafi devrilirken Çin, BM'de ABD'nin ve Fransa'nın getirdiği Güvenlik Konseyi'ndeki müdahale kararına çekimser kalmıştır. Çünkü o dönemde Çin'in Libya'da 800 milyon dolarlık yatırımı vardır ve Libya'dan bunun karşılığında petrol almaktadır. Fransız ve Amerikalılar Kaddafi'yi devirip Libya'yı iki ayrı noktaya getirince Çin'e verdikleri hiçbir sözü tutmamışlardır. Bundan dolayı Çin, BM'de Suriye ile alakalı önüne ne geldiyse veto etmiştir. Çin'in Libya'da kandırılmış olma hissi, Suriye'deki vetosunun en temel nedenidir.

Çin, son 30 yılda ortalama 8.8 büyümüştür. Çin'e yönelik Amerikan politikaları ile Avrupa politikalarının çok farklı olduğu görülmektedir. Amerikalılar Demokrat ve Cumhuriyetçiler noktasında yarı yarı politikalar üretseler de temel politikaları ne olursa olsun Çin'dir. Çünkü bir de birçok ülkenin kapattığı Konfüçyüs Enstitüleri vardır. Öyle bir nokta oldu ki Kovid-19 ile beraber ABD'nin Çin'e bakışı ile Avrupa'nın Çin'e bakışı giderek aynı eksende buluşmaya başlamıştır. Çin'in Kovid-19 süresince sorumsuz davranışları ve Dünya Sağlık Örgütü'nün aldatıcı beyanları ve Dünya

Sağlık Örgütü'nün başındaki eski Maocu'nun da bunu sanki Dünya Sağlık Örgütü'nün görüşü gibi Çin'in açıklama yapması da bu kırılmanın önünde en önemli nokta olmuştur. Fransa, İngiltere ve Almanya, üçü birden virüsün sorumlusunu Çin olarak açıklamışlardır. Rusya dahil 100 ülke Çin'in salgındaki sorumluluğunun araştırılması için BM'ye önerge vermiştir. ABD'nin "Çok uzaklarda üretmek tedirginlik verici. Daha pahalıya ürettiririm ama hemen elimin altında ulaşabileceğim bir noktada olur." görüşüne Avrupa da katılıyor.

Salgın sürecinde özellikle Mart'ın sonuna doğru her yerde salgının en büyük kazananının çok satış yaptığından dolayı Çin olacağı konuşuluyordu. Ama öyle olmayacağı ortaya çıktı ve bu kırılmalar içerisinde Çin ekonomisinin de doğrudan yatırımlara bağlı olması gelecek adına Çin'e büyük sinyaller vermektedir. Bununla beraber 30 yıldaki ortalama %8,8'lik büyümeyi Komünist Parti devam ettiremeyecekmiş gibi görünmektedir. Çünkü herkes zenginleşmeye alışmıştır. 1997 yılında, orta Çin'de kişi başına düşen satın alma paritesi 223 dolardı. Bugün ise 1300 dolara kadar çıkmış durumdadır. Gelecek adına konuşmak gerekirse en büyük kaybedenlerin başında Çin'in geleceğini ve bundan da yararlanmak gerektiğini söyleyebiliriz.

Doğu Türkistan'da yapılanlara da değinecek olursak, binlerce erkeğin kafalarına terörist damgasıyla torbalar geçirilmekte ve nereye nakledildikleri belli olmadan bir şekilde yük trenleri ile bir yerlere gönderilmektedir. Her eve "kaynaştırma projesi" altında Çinli bir erkek yerleştirilmekte ki zaten evin erkekleri kamplarda. Uygur kadınları Çinliler ile evlendirilmek zorunda bırakılmakta ve bunu

reddedenler ise kaçırılarak orta Çin'deki pavyonlara ve genel evlere satılmaktadır. Aileleri terörist damgası yediğinden dolayı kamplarda toplanan yetim kalmış çocukların hepsi Çinleştirme politikası ile tekrardan eğitimden geçirilmekte ve ana dilleri unutturulmaya çalışılmaktadır. Yani BM'nin soykırım tanımında ne var ise bu yapılmaktadır. 21. yy'ın en büyük soykırımları ile karşı karşıyayız.

DİPLOMATİK İLİŞKİLER ve POLİTİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
CENTER for DIPLOMATIC AFFAIRS and POLITICAL STUDIES

+90 216 310 30 40 info@dipam.org

+90 216 310 30 50 www.dipam.org

Murat Reis Mahallesi Gazi Caddesi No:69
Üsküdar/İstanbul

KONUŞMACI HAKKINDA

Prof. Dr. Ragıp Kutay KARACA, 2003 yılında Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü'nde yüksek lisansını, 2007 yılında Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde doktorasını tamamladı. 2012 yılında Uluslararası İlişkiler Siyasi Tarih alanında doçentliğini alan Karaca, Uzakdoğu bölgesi, Güvenlik, enerji, Türk Dış Politikası alanlarında çalışmalar yapmaktadır. Karaca'nın 1'i ders kitabı, 5'i editöryal olmak üzere 8 kitabı ve çalışma alanlarıyla ilgili birçok bilimsel makalesi bulunmaktadır. Prof. KARACA, aynı zamanda Diplomasi Araştırmaları Derneği'nin de Başkan Yardımcısıdır.